

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ У 2025/2026 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

С. Дехтяренко

Хімія, як і інші природничі дисципліни, має забезпечити ключові цілі базової освіти, а саме: формування наукового світогляду та дослідницьких умінь, розвиток критичного мислення, застосування хімічних знань для вирішення практичних проблем, наприклад, у побуті, медицині, харчуванні, охороні довкілля й, відповідно, розвиток екологічної і соціальної відповідальності.

Нагадаємо, що навчання хімії у ЗЗСО у 2025/2026 навчальному році здійснюється згідно з чинними нормативно-правовими документами, як-от: Закон України «Про освіту» (URL: <https://surl.li/hjpgom>), «Про повну загальну середню освіту» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (URL: <https://surl.lu/dyjbzs>), Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (URL: <https://surl.li/zzmhok>) на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, інтегративного й інших підходів, що забезпечують цілісний розвиток учнів і формування їхніх ключових компетентностей відповідно до принципів науковості, системності, послідовності та практичної спрямованості.

У 2025/2026 навчальному році продовжується впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою КМУ від 30.09.2020 № 898, тож учителям хімії, які починають або продовжують працювати у 8-х класах, особливу увагу варто спрямувати на ефективне планування та реалізацію освітнього процесу з хімії відповідно до його провідних принципів і сучасних освітніх орієнтирів.

Зокрема слід продовжити наполегливо працювати над формуванням в учнів умінь, що є наскрізними в усіх ключових компетентностях. Означене забезпечується завдяки застосуванню ефективних технологій і методів навчання, послідовному оновленню освітнього середовища та загальних підходів до організації навчання, а також налагодженій співпраці між усіма учасниками освітнього процесу.

З уведенням і подовженням в Україні воєнного стану (Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022), МОН України розроблено й оприлюднено низку нормативних документів, які регламентують організацію освітнього процесу в умовах воєнного часу. З огляду на безпекову ситуацію в Україні загалом та в Запорізькій області зокрема, освітній процес у закладах освіти може здійснюватися в очній, дистанційній або змішаній формах. У разі організації дистанційного навчання слід керуватися Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом МОН України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» (URL: <https://surl.li/nmcyzw>).

Нагадаємо, що питання організації освітнього процесу з урахуванням безпекової ситуації в регіоні, а також реалізації освітньої програми та навчального плану належать до компетенції кожного ЗЗСО, його педагогічної ради та педагогічних працівників. Своєю чергою спільне навчання та командна робота, поєднання різних форматів, можливість обрання зручного часу, самостійного планування темпу навчання, тем, які найбільше цікавлять, оперативна підтримка з боку викладачів та однокласників у разі потреби забезпечують можливості для навчання та розвитку учнів відповідно до їхніх індивідуальних потреб і стилів навчання [3].

У межах упровадження Концепції «Нова українська школа», затвердженої на період до 2029 року (URL: <https://surl.lu/hyetir>), у 2025/2026 навчальному році викладання хімії за інваріантною складовою здійснюватиметься відповідно до чинних освітніх програм, перелік яких викладено в методичних рекомендаціях 2024/2025 навчального року, с. 80 (URL: <https://surl.li/lyaqfc>). Єдина особливість полягає в тому, що хімія у 8 класі не вивчатиметься на поглибленому рівні. Тому вчителям, які викладатимуть у цих класах, важливо ретельно ознайомитися з чинними нормативно-правовими документами, що регламентують викладацьку діяльність на цьому етапі.

Основними акцентами впровадження НУШ у викладанні хімії залишаються реалізація обраної модельної навчальної програми для 8 класу та створення на її основі власної навчальної програми. При цьому, слід враховувати специфіку кожного закладу освіти й досвід, здобутий під час роботи із 7 класами – як досягнення, так і виклики, що виникали.

Щодо модельних навчальних програм, то інформацію про них розміщено в методичних рекомендаціях того року, с. 80–81 (URL: <https://surl.li/ssewsg>). Наголошуємо, що в модельній навчальній програмі кількість годин не зазначається, проте розробники, створюючи її проєкт, орієнтувалися на рекомендовану кількість годин у 8 класі (2 години на тиждень).

З огляду на академічну свободу вчителя, його самостійність та незалежність у здійсненні педагогічної, науково-педагогічної, наукової та / або інноваційної діяльності, зокрема й свободу викладання, свободу від втручання, а також вільний вибір форм, методів і засобів навчання відповідно до ситуації, вчитель має можливість ущільнювати частину матеріалу, виносити окремі питання на самостійне опрацювання, а також використовувати сучасні технології зворотного зв'язку для організації перевірки рівня його засвоєння.

Наголошуємо на тому, що вчитель під час створення навчальної програми самостійно вирішує як часто й що саме оцінювати, а в межах закладу освіти працює за внутрішнім планом річного оцінювання, відповідно до якого самостійно розробляє систему оцінювання предмета з опертям на принципи і стандарти оцінювання, прийняті і впроваджені в конкретній школі [4].

Перевірка знань за різними формами (тестові, контрольні, самостійні, діагностичні, практичні чи лабораторні роботи) має відбуватися на засадах принципу доцільності: навчальний матеріал, що передбачений для самостійного опрацювання, не повинен бути надмірно складним чи об'ємним, аби не перевантажувати здобувачів освіти [7].

Нагадуємо про рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–9 класів, які навчаються згідно з новим Державним стандартом загальної середньої освіти (наказ МОН України № 1093 від 2.08.2024 (URL: <https://surl.lu/dxzsje>), за яким скасовано попередні вимоги щодо оцінювання в 5–6 класах та запроваджено нові критерії для 5–8 класів і пілотних 9 класів. Отже, рекомендуємо ретельно обмірковувати заздалегідь форми оцінювання, обирати найбільш ефективні для кожної групи результатів конкретного предмета та вікової групи. Також звертаємо окрему увагу на те, що підсумкове оцінювання за семестр слід проводити за групами результатів навчання, зазначених у критеріях оцінювання. З огляду на вищевикладене, особливого значення набуває майстерність вчителя

стосовно запровадження у власну діяльність на рівні викладання предмета формувального (внутрішнього) оцінювання [6, с. 119], яке сприяє розвитку індивідуальних навчальних досягнень учнів з хімії, забезпечує своєчасний та ефективний зворотний зв'язок на основі комплексного підходу до навчання.

Ефективність системи оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках хімії зростатиме за наявності умов, як-от: повне введення у структуру уроків технік формувального оцінювання; поєднання оцінювання з самооцінкою та взаємооцінюванням у процесі навчання для активізації суб'єктивної позиції учнів [6, с. 119].

Щодо вчителів, то формувальне оцінювання надає їм можливість:

- чітко сформулювати навчальні результати, які необхідно оцінити для кожного конкретного випадку;
- організувати відповідну роботу, зробити учнів об'єктом навчально-оцінної діяльності;
- урахувати помилки, зрозуміти, що саме важливо змінити в навчанні;
- виявити, що учні засвоїли, розкрити те, що і які учні не знають, та спланувати подальше викладання [6, с. 119].

Як і завжди під час організації освітнього процесу дозволено використовувати лише навчальну літературу, яка отримала гриф «схвалено» або «рекомендовано» відповідною комісією Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, а від 01.09.2024 – УІРО. Переліки такої літератури регулярно оновлюються та доступні на офіційних ресурсах:

сайті МОН України (URL: www.mon.gov.ua) та ДНУ «ІМЗО» МОН України (URL: <https://cutt.ly/4QFFdl6>) та сайті УІРО (URL: <https://uied.org.ua/ekspertyza/>). На сайті можна знайти нормативно-правову базу щодо експертизи, апробації, конкурсу підручників, типові програми підвищення кваліфікації та інші освітні матеріали, які можуть бути корисними для різних категорій педпрацівників.

Окремо зазначаємо, що на сайті електронної бібліотеки ДНУ «ІМЗО» МОН України доступні електронні версії підручників з хімії для 7–11 класів (URL: <https://lib.imzo.gov.ua>).

Таким чином, ефективний урок сьогодення ґрунтується на засадах інтерактивності, налагодженої комунікації та високому рівні залученості учнів. Він залишається динамічною системою, а умови

роботи та вимоги до безпеки вимагають від учителів одночасного викладання матеріалу у класі в укритті чи підземній школі та дистанційно.

Досягнення цих результатів значною мірою залежить від уміння педагога користуватися сучасними цифровими інструментами (відповідно до його власного стилю, майстерності), що, своєю чергою, стимулює розвиток відповідних навичок і у здобувачів освіти [7], відкриває нові можливості для учасників освітнього процесу, зокрема у STEM-навчанні, використанні штучного інтелекту. Це стосується віртуальних лабораторій, екологічної спрямованості навчання, безбар'єрності й інклюзивності освітнього процесу та подальшого вдосконалення цифрової грамотності.

Щодо електронного освітнього контенту, то вимоги до нього залежать від конкретних навчальних цілей, типу навчання та вікових груп учнів, технологічних можливостей і освітніх стандартів.

Вибір залежить від технічних можливостей обладнання вчителя і учнів та має відповідати вимогам чинного законодавства. Наголо-симо на важливості перевірки контенту, який розміщено на сторон-ніх інтернет-ресурсах, особливо перед тим, як запропонувати його учням [5]. Щодо повного і своєчасного виконання календарно-тема-тичних планів, то педагогічні працівники зобов'язані вживати для цього необхідних заходів незалежно від формату проведення занять.

Отже, календарно-тематичне планування складається на основі затвердженої освітньої програми з урахуванням навчальних можли-востей учнів конкретного класу та специфіки закладу освіти. Рекомендується зберігати гнучкість у плануванні впродовж навчаль-ного року зважаючи на можливі зміни безпекової чи організаційної ситуації в регіоні. Загальні підходи до планування залишаються незмінними порівняно з попередніми роками. Водночас формат, структура, обсяг, зміст і оформлення календарно-тематичних планів і поурочних конспектів визначаються самим учителем відповідно до його професійної автономії.

Під час планування роботи особливу увагу необхідно приділити хімічному експерименту як обов'язковому елементу навчання та формування ключових і предметних компетентностей із хімії. Нагадаємо, що у практичній частині навчальної програми визначено чотири основних види хімічного експерименту: демонстрація, лабо-раторний дослід, практична робота, домашній експеримент.

Виконання практичної частини програми є обов'язковим. З урахуванням можливостей кабінету хімії та беручи до уваги токсичність речовин і правила безпеки, учитель на власний розсуд може доповнити або змінити хімічний експеримент як демонстраційний, так і лабораторний. З метою оптимізації навчального хімічного експерименту ефективним є використання мультимедійних електронних ресурсів, що забезпечують можливість віртуального експерименту.

Ураховуючи, що виконання експериментальних робіт у кабінетах хімії пов'язане з підвищеним рівнем ризику, нагадуємо про обов'язковість проведення інструктажів з охорони праці, фіксування цього факту в журналі реєстрації первинного, позапланового та цільового інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в кожному хімічному кабінеті. Починаючи з 9 класу учні, які інструктуються, розписуються в означеному журналі [1].

Отже, відповіді на виклики сьогодення щодо викладання хімії вимагають від педагога майстерності, гнучкості, професіоналізму й високої адаптивності для збереження ефективності навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Види, порядок проведення та реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності для учнів. URL: <https://surl.li/bsymfx> (дата звернення: 28.05.2025).
2. Відповідаємо на запитання: усе про модельні навчальні програми для розробників і шкіл. URL: <https://surl.li/asgykc> (дата звернення: 28.05.2025).
2. 10 актуальних тенденцій STEM-освіти у 2024 році. URL: <https://t1p.de/si39u> (дата звернення: 28.05.2025).
3. Навчальна програма не має копіювати модельну: що спільного й різного в цих програмах. URL: <https://surl.li/ibobne> (дата звернення: 28.05.2025).
4. Півненко Ю. В., Стадниченко К. В. Особливості застосування електронного освітнього контенту в умовах сучасної освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2023. Випуск 61. Том 2. URL: <https://surl.lu/zuosaq> (дата звернення: 28.05.2025).
5. Поцяпун В. В., Криворучко А. В. Формувальне оцінювання на уроках хімії. *XV Менделєєвські читання: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції*, (Полтава, 2 березня 2022 р.) / МОН України, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка [та ін.]. Полтава: Редакційно-видавничий відділ ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2022. С. 118–120.
6. Цифрові інструменти вчителя: функції, переваги, застосування. URL: <https://t1p.de/ttyma> (дата звернення: 28.05.2025).